

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เขมรมีวรรณกรรมประเภทหนึ่งเรียกว่า “ศาสตราเลบง (สาสุตราเลบง)” หรือ “เรื่องเลบง (เรื่องเลบง)” เป็นวรรณกรรมที่นักวรรณคดีเขมรทุกคนกล่าวถึง เนื่องจากเป็นวรรณกรรมกลุ่มใหญ่ มีจำนวนมาก นักวรรณคดีเขมรส่วนใหญ่ที่ศึกษาศาสตราเลบงแม้จะอธิบายวรรณกรรมประเภทนี้ ในทิศทางเดียวกัน แต่ก็มีคำอธิบายที่แตกต่างไม่สอดคล้องกัน ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนทั้งในด้านการเรียกชื่องานวรรณกรรมประเภทนี้ การให้อธิบายความหมายของคำว่า “ศาสตราเลบง (สาสุตราเลบง)” การใช้เวลาเป็นตัวกำหนดสมัยที่ประพันธ์ศาสตราเลบง รวมทั้งเกณฑ์ในการจัดว่า วรรณกรรมเรื่องใดเป็นศาสตราเลบง ดังนี้

1. ปัญหาความไม่ชัดเจนในด้านการเรียกชื่อวรรณกรรมประเภทนี้และการให้คำจำกัดความของคำว่า “ศาสตราเลบง (สาสุตราเลบง)” เป็นปัญหาที่พบได้เสมอ ดังเช่น ลี เขียมเตง (ลี ชามเตง) ได้จัดรวมศาสตราเลบงหรือเรื่องเลบงไว้ในพวก “วรรณกรรมประ โลม โลก (อกุสตราสุตรปรุ โลม โลก)”¹

ประ โลม โลก หรือ เรื่องละคร เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีชื่อเสียง เลื่องลือของบรรพบุรุษเขมร สมัยพระนคร และ สมัยอุคงค์ นักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลาย ได้เอาใจใส่โดยต่องานประเภทนี้อย่างมาก แม้ประเทศชาติจะมีจลาจลหรือกับถึงแตกแยกปราชัยต่อศัตรูก็ตาม พุฒณาจารย์เรายังไม่ยอมละทิ้งอุดมคติทางอักษรศาสตร์นี้เลย²

แต่พุทธศาสนบัณฑิตย์เรียกชื่อวรรณกรรมประเภทนี้ว่า “ศาสตราเลบง (สาสุตราเลบง)” และอธิบายลักษณะของ “ศาสตราเลบง” ไว้ในคำนำหนังสือประชุมเรื่องตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมร ภาคที่ 4 ว่า

...เรื่องศาสตราเลบง ก็มีหลายเรื่องเกินคณนา ดังเรื่อง พระชินวงศ์, วรรณคดีสุวรรณค์, สังข์ศิลป์ชัย, ชัยทัต เป็นต้น

¹ ลี ชามเตง, อกุสตราสุตรเขมร (ภานุเพญ: บณณาการเสง จวน หวด, 2503), หน้า 25.

² เรื่องเดียวกัน.

ทั้งเรื่องเพลง ทั้งเรื่องสาสตราเลบง เป็นเรื่องไพเราะมีสารประโยชน์ ทางด้านวรรณคดีอักษรศาสตร์ และเป็นเรื่องสำหรับนำคนอ่าน คนฟัง ให้เกิดสติปัญญา รู้จักผิดถูก ตื่นตลกมาก ให้มีความคิดสูง รู้คุณโทษ รวมอย่างสั้นคือให้รู้จักคติโลกคตินิยม

จำเพาะเรื่องสาสตราเลบง เราได้สังเกตเห็นว่าการดำเนินเรื่องแต่ละเรื่อง เห็นได้ชัดสองอย่าง คือ ต้นเรื่องมักกล่าวเกี่ยวกับความโศก การพลัดพราก กลางเรื่อง การรบ การแข่งขันแย่งชิง เป็นคติโลก ปลายเรื่องมักกล่าวถึงตัวเองในเรื่อง ออกบวชเป็นดาบสฤๅษี เป็นคตินิยม เพื่อชักจูงอารมณ์คนอ่าน คนฟัง ให้สบาย เบิกบานยินดีในกาม ตามทางโลก เป็นข้างต้น ให้เหนื่อยหน่ายจากกาม ตามทางธรรมเป็นข้างปลาย และพิเศษสุด คือ มักเป็นเรื่องโฆษณา เพื่อชักจูงความคิดของคนอ่าน คนฟัง ให้เชื่อผลกรรม ตามคติพุทธศาสนา...³

วจนานุกรมเขมร ฉบับพุทธศาสนบัณฑิตย กรุงพนมเปญ พุทธศักราช 2511 ให้คำจำกัดความของคำว่า สาสตราเลบง (สาสตราเลบง) ไว้ว่า “สาสตราเลบง (สาสตราเลบง) หนังสือสำหรับอ่านเล่น (หนังสือประโลมโลก)”⁴

อุ เชียง ผู้เชี่ยวชาญวรรณกรรมเขมร ได้ให้คำจำกัดความของสาสตราเลบง (สาสตราเลบง) ไว้ในหนังสือบัญชีหนังสือภาษาเขมรในหอสมุดแห่งชาติ กรุงปารีส (Catalogue du Fonds Khmer) ความว่า

สาสตราเลบง (สาสตราเลบง หนังสือบันเทิง) คำว่า เลบง (เลบง) มาจากคำว่า “เลง (เล่น)” ดังนั้นคำว่า “เลบง (เลบง)” จึงมีความหมายว่า “สิ่งที่เป็น การพักผ่อนสบาย ความบันเทิงอารมณ์” สาสตราเลบง (สาสตราเลบง) คือ “เรื่องราวทั้งหลายที่เป็นวัตถุสำหรับหย่อนใจ สบาย สนุกสนาน การเล่น บันเทิง อารมณ์ ให้ยิ้มแย้ม เพลิดเพลินด้วยความประณีตแห่งภาษา” เหล่านี้เองเขาเรียกว่า สาสตราเลบง (สาสตราเลบง)⁵

³ กรมขุนมหัทธิษณ์มณฑลราชบุรี, “คำนำ,” ประชุมเรื่องเพลงเขมร ภาค 4 (ภัญญะ: พุทธศาสนบัณฑิตย, 2510), หน้า ก - ข.

⁴ พุทธศาสนบัณฑิตย, วจนานุกรมเขมร (ภัญญะ: พุทธศาสนบัณฑิตย, 2511), หน้า 1327.

⁵ Au CHHIENG, Catalogue du Fonds Khmer (Paris: Imprimerie Nationale, 1953), p. 9 - 10.

ฉิ่ง หกซี้ (ฉิ่ง หุกซี้) ได้อธิบายขยายความความหมายของคำว่า “ศาสตราแลบง (สาสุตราแลบง)” ไว้ในหนังสือลักษณะทั่วไปของวรรณคดีเขมร (ทฤษฎีภาพทูเทนาในอภิปรัชญาเขมร) ว่า

...ศาสตราแลบง คำว่า แลบง มาจากคำ “เลง” ดังนั้น คำว่า “แลบง” จึงมีความหมายว่า “สิ่งใดที่เป็นที่หย่อนสบายกล่อมอารมณ์ ฯลฯ” ศาสตราแลบง คือเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นวัตถุสำหรับหย่อนใจ สบาย สนุกสนาน การเล่น บันเทิง อารมณ์ ให้ยิ้มแย้ม เพลิดเพลินด้วยร้อยกรองภาษาอันประณีต เหล่านี้เองเรียกว่า ศาสตราแลบง...⁶

นอกจากจะเรียกงานวรรณกรรมประเภทนี้ว่า “ศาสตราแลบง” แล้ว ยังสามารถเรียกงานวรรณกรรมประเภทนี้ว่า “เรื่องแลบง” ก็ได้ และมีความหมายตามที่ ฉิ่ง หกซี้ ได้อธิบายว่า “...เรื่องแลบงเป็นผลงานวรรณคดีประเภทหนึ่งที่ประพันธ์ขึ้นสำหรับประโลมอารมณ์ผู้อ่านด้วยร้อยกรองภาษาภาพที่ประณีต...”⁷

Judith M. Jacob กล่าวว่า แลบง หมายถึง งานสำหรับความบันเทิง เป็นประเภทวรรณกรรม (Genre) ที่ได้รับความนิยมมาก โดยมากมักเป็นเรื่องเล่าร้อยกรองขนาดยาวของชาดก นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่า “แลบง, งานสำหรับความบันเทิง”⁸

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่ามีการเรียกชื่อวรรณกรรมประเภทนี้และการให้คำจำกัดความของคำว่า “ศาสตราแลบง (สาสุตราแลบง)” ที่แตกต่างกัน เช่น ลี เข็มแดง เรียกว่า เรื่องประโลมโลก แต่นักวรรณคดีเขมรคนอื่นๆ เรียกว่า ศาสตราแลบง หรือเรื่องแลบง การให้คำจำกัดความก็พบมีความแตกต่างกัน เช่น พุทธศาสนบัณฑิตยธิบายว่า ศาสตราแลบงเป็นวรรณกรรมที่ให้ความบันเทิงและข้อคิดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่นักวรรณคดีเขมรส่วนใหญ่กล่าวถึงว่าเป็นแต่เพียงวรรณกรรมที่ให้ความบันเทิงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความคลุมเครือไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการเรียกชื่อและการให้คำจำกัดความวรรณกรรมประเภทนี้

2. ปัญหาการใช้เวลาเป็นตัวกำหนดวรรณกรรมประเภทศาสตราแลบง นักวรรณคดีเขมรบางท่านได้นำช่วงเวลาที่ประพันธ์มาใช้เป็นกรอบในการกำหนดประเภทของวรรณกรรมประเภทนี้

⁶ ฉิ่ง หุกซี้, ทฤษฎีภาพ ทูเทนา ใน อภิปรัชญาเขมร (ภานุเพญ: บณณาการองคร, 2003), หน้า 25.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

⁸ Judith M. Jacob, *The Traditional Literature of Cambodia: A Preliminary Guide*. (New York: Oxford University Press, 1996), p. 14.

⁹ *Ibid*, p. 36.

ด้วยซึ่งแต่ละท่านก็กำหนดช่วงเวลาที่แตกต่างกัน บางท่านเชื่อว่าวรรณกรรมประเภทนี้มีความเก่าแก่มาก เช่น เลียง หับอาน ได้กล่าวถึงวรรณกรรมประเภทนี้ว่า มีการประพันธ์ขึ้นตั้งแต่สมัยลงแวก (ละแวก) ระหว่าง พ.ศ. 1879 - 2136 (ค.ศ. 1336 - 1593)* ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า “ในสมัยลงแวก

* การแบ่งยุคสมัยของวรรณคดีเขมรนั้น นักวรรณคดีเขมร ได้จัดแบ่งตามยุคสมัยทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และจัดแบ่งตามวิวัฒนาการของภาษาเขมรและนิรุกติศาสตร์ สำหรับการจัดแบ่งตามยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี สามารถจัดแบ่งออกเป็น 5 สมัย การแบ่งยุควรรณคดีเขมรจัดแบ่งตาม ชิง หุก จี นักวรรณคดีเขมร อย่างไรก็ตามการแบ่งของชิง หุก จี สอดคล้องกับการแบ่งยุคสมัยวรรณคดีเขมรของนักวรรณคดีเขมรท่านอื่นด้วยไม่ว่าจะเป็นลี เขียมเตง (ลี ฮามเตง) หรือ เลียง หับอาน (ลง หាប់อาน) ดูเพิ่มเติมที่ ชิง หุก จี, ทัศนภาพ พุทธานิ อภิสราศสุตรเขมร/ ลักษณะทั่วไปของวรรณคดีเขมร (L'Harmattan: Paris, 1997), หน้า 5

1. วรรณคดีเขมรสมัยก่อนเมืองพระนคร ตั้งแต่คริสตศตวรรษที่ 1 ถึง คริสตศตวรรษที่ 8 วรรณคดีเขมรในสมัยนี้เท่าที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน โดยมากเป็นศิลาจารึก ที่นิยมแต่งเป็นภาษาสันสกฤต

2. วรรณคดีเขมรสมัยเมืองพระนคร ตั้งแต่คริสตศตวรรษที่ 9 ถึง คริสตศตวรรษที่ 14 เริ่มตั้งแต่พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 เสด็จกลับมาจากชวาแล้วประกาศเอกราชและย้ายเมืองหลวงมาตั้งอยู่บริเวณเมืองพระนคร วรรณคดีเขมรสมัยนี้มีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีการใช้ภาษาสันสกฤตในการแต่งคำประพันธ์เป็นบทร้อยกรองสำหรับสวดบูชาเทพเจ้าหรือพระเจ้าแผ่นดิน สำหรับภาษาเขมรโบราณนั้นมักนำมาแต่งเป็นร้อยแก้วเพื่อกล่าวถึงสิ่งของต่างๆ ที่นำมาถวายแก่ศาสนสถาน ในปลายสมัยนี้มีการนำภาษาบาลีมาใช้ด้วย

3. วรรณคดีเขมรสมัยหลังเมืองพระนคร ตั้งแต่คริสตศตวรรษที่ 15 ถึง คริสตศตวรรษที่ 18 เป็นสมัยที่มีระยะเวลาค่อนข้างยาวนาน เริ่มตั้งแต่สมัยที่เขมรย้ายเมืองหลวงไปตั้งอยู่ที่เมืองจตุมุข (กรุงพนมเปญในปัจจุบัน) วรรณคดีเขมรในสมัยนี้สามารถแบ่งได้อีกเป็น 2 สมัย คือ

3.1 วรรณคดีเขมรสมัยเมืองละแวก เริ่มตั้งแต่พญาายัดย้ายเมืองหลวงจากเมืองพระนครมาตั้งอยู่ที่เมืองจตุมุข ละแวก จนถึงเมืองละแวกแตก วรรณคดีที่ยิ่งใหญ่ของเขมรในสมัยนี้คือ เรื่องรามเกียรติ์ (เรียมเกร์) เรื่องเลปิกอังกอร์วัต (เลปิกอจรวุต) และฉบัป (จูปาบ) รวมทั้งศิลาจารึกนครวัดสมัยหลังเมืองพระนคร

3.2 วรรณคดีเขมรสมัยเมืองอุดงค์ เริ่มตั้งแต่เขมรย้ายเมืองหลวงจากละแวกมาตั้งอยู่ที่เมืองอุดงค์ วรรณคดีเขมรในสมัยนี้มีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีกวีเกิดขึ้นหลายพระองค์และหลายท่าน เช่น สมเด็จพระศรีธรรมราชา พระราชสมภาร สมเด็จพระหริรัถย์รามอิศราธิบติ (พระองค์ด้วง) ออกญาจักรี (แก้ว) ออกญาโกษาธิบติ (เกา) และออกญาวงศาสรพรพชญ (นง) เป็นต้น ผลงานสำคัญในสมัยนี้ได้แก่ เรื่องกาถิ เรื่องกรุงศุภมิตร เรื่องโลกนัยชาต เป็นต้น

4. วรรณคดีเขมรสมัยอาณานิคมฝรั่งเศส ตั้งแต่ พ.ศ. 2406 (ค.ศ. 1863) ถึง พ.ศ. 2496 (ค.ศ.1953) เป็นสมัยที่สั้นที่สุดแต่มีความเปลี่ยนแปลงมากที่สุด เนื่องจากเป็นสมัยที่มีการพิมพ์แพร่หลายมากขึ้น และรับอิทธิพลต่างชาติเข้ามามาก ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลจากไทยหรือจากฝรั่งเศส งานวรรณคดีในสมัยนี้มีหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นร้อยกรองที่ยังคงลักษณะเดิมของเขมร หรือ ร้อยกรองเขมรที่ได้รับอิทธิพลไทย ไม่ว่าจะเป็นนิราศนครวัดของออกญาสุตตันคปริษา (อินท์) หรืองานร้อยแก้วที่ได้รับอิทธิพลจากงานเขียนประเภทนวนิยายของชาติตะวันตก เช่น เรื่องกุหลาบไฟลิน เรื่องตึกตวนเลสาบ (ทิกทนุเลสาบ) เป็นต้น

ตัวบทแผนกศาสตราเลบงที่จริงได้มีอยู่บ้าง เพียงแต่ไม่พบเดือนปีเป็นกาลปริจเฉท**ที่ชัดเจนมากนัก ดังนั้นจึงไม่อาจนำเอาตัวบทใดมาใช้อธิบายเป็นตัวอย่างได้”¹⁰

ฉิ่ง หกที อธิบายระยะเวลาที่มีการประพันธ์ “ศาสตราเลบง” หรือ “เรื่องเลบง” แตกต่างจากเลียง หับอาน โดยเห็นว่าเรื่องเลบงประพันธ์ขึ้นใน คริสตวรรษที่ 18 - 19

เรื่องเลบงเป็นผลงานวรรณคดีประเภทหนึ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นสำหรับประโลมอารมณ์ผู้อ่านในร้อยกรองภาษากาพย์อันปราณีต กล่าวคือ เป็นร้อยกรองเรื่องราวแบบประเพณี โดยตกแต่งเป็นคำกาพย์โคลงขึ้นในระหว่างศตวรรษที่ 18 - 19...¹¹

นอกจากนี้ในบทความเรื่อง “เรื่องเลบงและปัญญาสชาดก - ชาดกนอกนิบาต” ฉิ่ง หกที ยังได้กำหนดระยะเวลาที่มีการประพันธ์ศาสตราเลบง (ศาสตราเลบง) ก่อนข้างชัดเจนโดยกำหนดว่า ขยงสังข์ เป็นศาสตราเลบงเรื่องแรกที่มีกาลปริจเฉทว่าแต่งขึ้นในพ.ศ. 2272 (ค.ศ. 1729) และมีการประพันธ์ต่อมาจนถึงกลางคริสตศตวรรษที่ 20 ดังนี้

5. วรรณคดีเขมรสมัยปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2496 (ค.ศ. 1953) ถึงทุกวันนี้ ตั้งแต่เขมรได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส วรรณคดีที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นคืองานประเภทนวนิยายที่มีออกมาหลากหลายแนว ไม่ว่าจะเป็นนวนิยายการเมือง สังคม หรือลึกลับความจริง

นอกจากนี้ยังมีการจัดแบ่งยุคสมัยของวรรณคดีเขมรอีกประเภทหนึ่งที่จัดแบ่งออกตามวิวัฒนาการของภาษาเขมรและนิรุกติศาสตร์ แบ่งได้เป็น 3 สมัย คือ

1. สมัยโบราณ ที่เรียกว่า ภาษาเขมรโบราณ เป็นภาษาที่ใช้ในอาณาจักรกัมพูชาโบราณ สามารถพบได้จากศิลาจารึกและเอกสาร ในคริสตศตวรรษที่ 7 ถึงคริสตศตวรรษที่ 14
2. สมัยกลาง เป็นภาษาเขมรที่พบในศิลาจารึกและเอกสารตัวเขียนต่างๆ เช่น บนใบลาน (สุลลิกรีต) สมุดข่อย (กุรง) คัมภีร์ ฉบับ (จวบ) ต่างๆ ในคริสตศตวรรษที่ 19
3. สมัยปัจจุบัน เป็นภาษาเขมรสมัยใหม่ที่ใช้กันตั้งแต่คริสตศตวรรษที่ 19 ถึงปัจจุบัน

** กาลปริจเฉท หมายถึง วันเวลาที่ประพันธ์

¹⁰ ตาง หับอาน, ลิกสาปรวตติอสุรสสาสุตรเขมร สมัยนครภณัฐสมัยอุจุง (ภณเพญ: คิม-เอง, 2511), หน้า 200.

¹¹ ฉิ่ง หกที, ทิภูฎภาพ พุเทหา ไน อสุรสสาสุตรเขมร, หน้า 83.

...เรื่องของสังข์เป็นเรื่องลแบบที่ระยะเวลาแต่งเอาไว้ว่าแต่งเมื่อมหาศักราช 1651 ตรงกับค.ศ. 1729 จากนั้นได้มีการแต่งเรื่องลแบบเรื่อยมาจนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20...¹²

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า นักวรรณคดีเขมรกำหนดช่วงเวลาที่มีการประพันธ์ศาสตร์าแลบงไว้แตกต่างกัน ก่อให้เกิดปัญหาความคลุมเครือเกี่ยวกับช่วงเวลาการแต่งศาสตร์าแลบงที่ไม่ชัดเจน และไม่สามารถกำหนดได้ว่า ศาสตร์าแลบงเป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาใด

3. ปัญหาเรื่องเกณฑ์ในการจัดว่าเรื่องใดเป็นศาสตร์าแลบง ปัญหาเรื่องเกณฑ์ในการจัดว่าวรรณกรรมเขมรเรื่องใดเป็นศาสตร์าแลบง ประเด็นนี้มีความสำคัญมากที่ทำให้เกิดความคลุมเครืออย่างมากต่อการจัดประเภทวรรณกรรมเขมร เนื่องจากวรรณกรรมเขมรที่เป็นเรื่องสำหรับอ่านเพื่อความบันเทิงมีเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่ันักวรรณคดีเขมรมีความเห็นที่แตกต่างกันบ้างในการจัดว่าวรรณกรรมเขมรเรื่องใดเป็นศาสตร์าแลบง เช่น

ฉิ่ง หกที้ จัดแบ่งวรรณกรรมบันเทิงคดีของเขมรเป็นกลุ่มใหญ่เรียกว่า “วรรณกรรมแลบง (แลบง)” โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เรื่องเพรง (เรื่องเพรง) หรือตำนานนิทาน กับเรื่องแลบง (แลบง) หรือเรื่องอ่านเพื่อความบันเทิง¹³ กับวรรณกรรมอีกกลุ่มหนึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทวิรกถา (วิรกถา) หรือเรื่องราวความกล้าหาญของวีรบุรุษ มีเรื่องเรียมเกรดี (รามเกรดี) และเลบิกองครวด (เลบิกองครวด)¹⁴ เป็นต้น นอกจากนี้ ฉิ่ง หกที้ ยังได้ยกตัวอย่างวรรณกรรมเขมรที่จัดไว้ในประเภทเรื่องแลบง (เรื่องแลบง) หรือศาสตร์าแลบง (ศาสตร์าแลบง) เช่น ขของสังข์ (ขของสังข์) โลกนัยปรกรณ์ (โลกนัยปรกรณ์) บุญญาสาสิรสา (บุญญาสาสิรสา) กรุงศุมมิตร (กรุงศุมมิตร) โภคกุลกุมาร (โภคกุลกุมาร) วรเนตรวรรณุช (วรเนตรวรรณุช) และเรื่องกาที้ (กาที้)¹⁵ เป็นต้น

นักวรรณคดีเขมรบางคน เช่น แบน เสฎฐาริน (แบน เสฎฐาริน) กล่าวถึง เรื่องแลบง ไว้ในบทความเรื่อง “เรื่องแลบงของเขมรโรกรม (เรื่องแลบงรบส่เขมรโรกรม)” โดยรวมวรรณกรรมทั้งที่เป็นเรื่องตำนานนิทาน (เรื่องเพรง) เรื่องเกี่ยวกับความกล้า (วิรกถา) เช่น รามเกรดี (รามเกรดี) และเลบิกองครวด (เลบิกองครวด) เป็น “เรื่องแลบงทั้งหมด” ดังที่ แบน เสฎฐาริน กล่าวว่า

¹² ฉิ่ง หกที้, “เรื่องลแบบและปัญหาสาชาดก – สาชากอนอนินบาต,” แปลโดย ไกล่รุ่ง อามระดิษ, วารสารสังคณคุ่มน้ำโจง ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2548, หน้า 31.

¹³ ฉิ่ง หกที้, ทัศนภาพ พุทธา ใน อุตตราสาสุตรเขมร, หน้า 80.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94 – 95.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83 – 84.

ในการศึกษาค้นคว้านี้ เรา มีความคิดสอดคล้องกับความคิดของ ศาสตราจารย์ ฉิ่ง หกจี ที่แนะนำการศึกษา “เลบง” (ต่อไปเราเรียกว่าเรื่องเลบง) โดยรวมถึงเรื่องเพลง วิรกถา (เรื่องเรียมเกรดี (รามเกรดี) เป็นต้น) และเลบิกอังกอร์ วัด (เลบิกอังกอร์วัด) เป็นต้น¹⁶

จากเกณฑ์ต่างๆ ที่กล่าวมาแสดงว่าให้เห็นว่า นักวรรณคดีเขมรแต่ละคนมีเกณฑ์ในการ จัดแบ่งศาสตร์เลบงไม่เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความคลุมเครือไม่ชัดเจนว่า วรรณกรรม เขมรเรื่องใดสามารถจัดเข้าอยู่ในกลุ่มศาสตร์เลบง เรื่องใดไม่เป็นศาสตร์เลบง ทำให้เกิดปัญหา ในการศึกษาวรรณกรรมเขมรประเภทนี้อย่างมาก

แม้จะเคยมีนักวรรณคดีเขมรหลายคนได้ศึกษาวิจัยด้วยทเฉพาะเรื่องและศึกษาอธิบาย ความหมายของศาสตร์เลบง รวมทั้งลักษณะของศาสตร์เลบงไว้แล้ว แต่การอธิบายความหมาย และการกำหนดขอบเขตของศาสตร์เลบงที่เคยมีการศึกษาไว้แล้วนั้นมีความแตกต่างและขัดแย้ง กัน ทำให้ไม่สามารถเข้าใจและทำให้เกิดความสับสนในการศึกษาความหมาย ขอบเขต และ ลักษณะของศาสตร์เลบงได้ เนื่องจากยังไม่เคยมีผู้ศึกษาศาสตร์เลบงในฐานะประเภท วรรณกรรมอย่างละเอียดมาก่อน

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับศาสตร์เลบง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์ ศาสตร์เลบง เพื่อตอบปัญหาความไม่ชัดเจนของศาสตร์เลบงในด้านต่างๆ ที่กล่าวมา คือ คำจำกัด ความของศาสตร์เลบง ระยะเวลาที่มีการประพันธ์ศาสตร์เลบง พัฒนาการ รวมทั้งกติกาวรรณกรรมของศาสตร์เลบงในฐานะวรรณกรรมของเขมรประเภทหนึ่ง

ทั้งนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์ศาสตร์เลบงทั้งสามองค์ประกอบ ได้แก่ ลักษณะวิธีการประพันธ์ ลักษณะคำประพันธ์ และลักษณะของเนื้อหา โดยเฉพาะการศึกษาวิเคราะห์กติกาวรรณกรรมของ ศาสตร์เลบงในฐานะประเภทวรรณกรรม วัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ องค์ประกอบ รูปแบบคำ ประพันธ์ พัฒนาการของศาสตร์เลบง และความสัมพันธ์ของศาสตร์เลบงกับวัฒนธรรมของ เขมร โดยพิจารณาจากบริบทประวัติศาสตร์กัมพูชาในช่วงสมัยที่มีการเขียนวรรณกรรมประเภทนี้ อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจภาพรวมของศาสตร์เลบงและความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์เลบงกับ วัฒนธรรมเขมรที่ชัดเจน และเป็นระบบมากขึ้น

¹⁶ แบน เสฎฐาริน, “เรื่องเลบงรบส่เขมร โกรม, สมุทหมมมอกุสรสาสุตรเขมร โททุกิสุทฺน สาสุตรา- จารุย เอง วาน์สาก์ (ภานุเพญ: บณณาการองกร, 2006), หน้า 144.

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของศาสตร์เพลงในฐานะที่เป็นประเภทรณกรรม (Genre)
2. วิเคราะห์ศาสตร์เพลงในด้านฉันทลักษณ์ รูปแบบ เนื้อหา และขนบวรรณศิลป์
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของศาสตร์เพลงกับวัฒนธรรมเขมร

3. สมมติฐานงานวิจัย

1. ศาสตร์เพลงเป็นบันเทิงคดีร้อยกรองของเขมรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เป็นชาดกและแต่งเลียนแบบชาดก รวมทั้งมีการแต่งเรื่องขึ้นใหม่จากวรรณกรรมและตำนานพื้นบ้าน
2. ศาสตร์เพลงมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมเขมรในด้านวัฒนธรรมการอ่านและสวดศิลปะการแสดง ทัศนศิลป์และสื่อร่วมสมัย

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับศาสตร์เพลงบันเทิงคดีเขมรเป็นครั้งแรกในสังคมไทยที่ไม่เคยมีการศึกษามาก่อน
2. เป็นการศึกษาศาสตร์เพลงที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมเขมร ทำให้เพิ่มพูนความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณคดีและวัฒนธรรมเขมร อันจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนชาวไทยกับกัมพูชา

5. ขอบเขตของการวิจัย

ศาสตร์เพลงที่นำมาใช้ในการศึกษามีจำนวน 16 เล่ม โดยศึกษาจากตัวบทที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว เนื่องจากสถานการณ์สงครามภายในประเทศกัมพูชาทำให้เอกสารตัวเขียนของศาสตร์เพลงถูกทำลายสูญหายเป็นจำนวนมาก ต้นฉบับตัวเขียนที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงไม่สมบูรณ์และไม่สามารถนำมาใช้ศึกษาได้ ดังนั้นจึงศึกษาจากต้นฉบับที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว จำนวน 16 เล่มที่สมบูรณ์ เป็นหลัก ส่วนศาสตร์เพลงเรื่องอื่นจะนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบ ศาสตร์เพลงที่นำมาศึกษาทั้ง 16 เล่ม ได้แก่

1. โกสาธิปตี (เกา), อุกญา. เรื่องกรุงสุภมิตร์. ภูเก็ต: พุทธศาสนบณฺฑิตย, 2542.
2. ฉิ่ง หุกจี. ทาวเอก. ภูเก็ต: บณฺฑาคารองคร, 2005.
3. ปทุมตุเถร (โสม), พระ. เรื่องทุมทาว. ภูเก็ต: พุทธศาสนบณฺฑิตย, 2542.
4. ฉิ่ง หุกจี. เรื่องโลกกุดกุมาร. ภูเก็ต: บณฺฑาคารองคร, 2005.
5. ภกุดิอกุสร (ตน้), ภูมิ. เรื่องสพฺพสิทฺธิ. ภูเก็ต: พุทธศาสนบณฺฑิตย, 2541.

6. เรื่องสพวลัททฐิ. ภาณิเพณฺญ: คมเสง, 2503. / เรื่องสรรพลัททฐิ. พนมเปณฺญ: คมเสง, 2503.
7. ยส – จิน. เรื่องสุทธบเจก. ภาณิเพณฺญ: พุทฺธสาสนบณฺฑิตฺต, 2510.
8. เรื่องขยงสงฺข. ภาณิเพณฺญ: พุทฺธสาสนบณฺฑิตฺต, 2504.
9. เรื่องพุทฺธิสฺแทน. ภาณิเพณฺญ: พุทฺธสาสนบณฺฑิตฺต, 2502.
10. เรื่องพระสุทฺธนกุมาร. ภาณิเพณฺญ: พุทฺธสาสนบณฺฑิตฺต, 2512.
11. เรื่องพระสุทฺธน. ภาณิเพณฺญ: บณฺฑาคาร เสง – งวน – หวด, 2508.
12. เรื่องสงฺขลิตฺตปฺชัย. ภาณิเพณฺญ: พุทฺธสาสนบณฺฑิตฺต, 2509.
13. เรื่องสุบิณกุมาร. ภาณิเพณฺญ: พุทฺธสาสนบณฺฑิตฺต, 2502.
14. เรื่องหงฺสยนฺต. ภาณิเพณฺญ: พุทฺธสาสนบณฺฑิตฺต, 2542.
15. ทรริกฺสรามาสฺสุราธิบตี, พระบาทสมฺภูงฺพระ. เรื่องกาภิ. ภาณิเพณฺญ: พุทฺธสาสนบณฺฑิตฺต, 2541.
16. อินฺทปฺลโย (อุก), พระ. เรื่องมรณฺมาตา. ภาณิเพณฺญ: พุทฺธสาสนบณฺฑิตฺต, 2507.

6. ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการแปลคัมภีร์วรรณกรรมประเภทศาสนาแลงจากภาษาเขมรมาเป็นภาษาไทย ได้แปลโดยพยายามรักษารูปศัพท์รวมทั้งสำนวนโวหารเดิมไว้ เพื่อให้สามารถเห็นลักษณะการใช้คำและสำนวนโวหารของภาษาเขมร อีกทั้งคำยืมภาษาเขมรที่มีใช้ในภาษาไทยโดยมิได้เปลี่ยนความหมายก็จะคงคำเขมนั้นไว้ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาเขมร และเพื่อประโยชน์สำหรับผู้ศึกษาภาษาเขมรที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย

การแปลในลักษณะนี้ปรากฏในการแปลหนังสือลัทธิตุทธธรรมนิยมต่างๆ ภาคที่ 21 เรื่องพิธิราชาภิเษกสมเด็จพระมณีวงศ์ พระเจ้ากรุงกัมพูชา ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ทรงแปลถอดจากภาษาเขมรถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ทรงตรวจ ด้วยเห็นว่าเอาพระทัยใส่ทรงศึกษาทราบภาษาเขมรอยู่มาก สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศฯ ไม่โปรดสำนวนที่แปลภาษาเขมรอย่างเช่น แปลภาษาฝรั่งหรือภาษาจีน คำว่า ภาษาเขมรกับ

...การแปลต้นฉบับภาษาเขมรเป็นภาษาไทยนั้น เดิมเมื่อครั้งข้าพเจ้าจะพิมพ์เรื่องงานพระศพสมเด็จพระศรีสวสดีฯ ได้ให้นายฉ่ำ ทองคำวรรณ เปรียญผู้ช่วยบรรณารักษ์ในหอพระสมุดวชิรญาณเป็นผู้แปล แล้วทูลขอให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ทรงตรวจ ด้วยเห็นว่าเอาพระทัยใส่ทรงศึกษาทราบภาษาเขมรอยู่มาก สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศฯ ไม่โปรดสำนวนที่แปลภาษาเขมรอย่างเช่น แปลภาษาฝรั่งหรือภาษาจีน คำว่า ภาษาเขมรกับ

ภาษาไทยใกล้กัน ผิดกับภาษาอื่น ด้วยใช้ภาษาบาลีและสันสกฤตแทรกแซงอย่าง เดียวกัน และมีศัพท์ภาษาเขมรที่ไทยเอามาใช้เป็นภาษาไทยก็มาก ศัพท์ภาษาไทยที่ เขมรเอาไปใช้เป็นภาษาเขมรก็มีไม่น้อย ทั้งวิธีเรียงคำเป็นประโยคก็เป็นอย่าง เดียวกันการแปลหนังสือภาษาเขมรควรจะ “ถอด” เป็นภาษาไทย คือเป็นแต่เขียน แปลงตัวอักษรเขมรเป็นอักษรไทย แล้วเลือกแปลแต่ศัพท์ภาษาเขมรที่ไทยเราไม่ ค้นออกเป็นภาษาไทยคงศัพท์เขมรที่ไทยเราค้นกับทั้งประโยคความไว้อย่างเดิม ทั้งหมด ก็จะเป็นประโยชน์สำหรับนักเรียนเทียบทานให้รู้ว่าภาษาเขมรกับ ภาษาไทยใกล้กันเพียงใด...

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ประทานพระกระแสทรง ประารภมาให้ข้าพเจ้าวินิจฉัยในบางข้อ คือข้อหนึ่งว่าศัพท์เขมรที่ทรงคงไว้ นั้น บาง ที่นักเรียนในสมัยนี้ไม่ได้เรียนรู้อยู่มาก เพราะเลิกใช้หนังสือจินดามณีเป็นตำรา เรียนมาเสียช้านานแล้ว ถึงกระนั้นก็ดี ศัพท์เขมรหรือที่เรียกกันมาแต่ก่อนว่า “กัมพูษภาค” ก็มีอยู่ในโคลงฉันทกาพย์กลอนภาษาไทยอ่านพบเนืองๆ จะคงไว้ หรือถ้าข้าพเจ้าเห็นว่าลำบากแก่ผู้อ่านเกินไปจะให้แปลเป็นคำไทยเช่นใช้ใน ปัจจุบันก็ตามแต่จะเห็นควร ข้อนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าศัพท์ที่เข้าใจยากก็ได้ทรงทำ อธิบายหมายเลขไว้แล้ว ศัพท์เขมรที่ไม่มีอธิบายหมายเลขคู่มักพบเห็นในหนังสือ ไทย แม้จนบทกลอนที่แต่งทุกวันนี้บ่อยๆ จะไม่ลำบากแก่ผู้อ่านเท่าใดนัก เอาไว้ อย่างเดิมจะเป็นประโยชน์ให้ความรู้ดีกว่าแก้ไขเสีย จึงได้คงไว้หมดทุกแห่ง...¹⁷

การแปลศัพท์ภาษาเขมรเป็นภาษาไทยในงานวิจัยเรื่องนี้ ได้แปลภาษาเขมรเป็นภาษาไทย โดยรักษาวิธีการแปลภาษาเขมรเป็นภาษาไทยที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรง แปลไว้ โดยพยายามคงศัพท์ภาษาเขมรเดิมไว้บ้างแต่เปลี่ยนมาเขียนตามแบบที่มีการใช้ในภาษาไทย ชื่อเฉพาะภาษาเขมรที่ปรากฏในงานวิจัยเรื่องนี้ หากเป็นพระนาม ตำแหน่งยศขุนนาง ข้าราชการ ราชทินนาม และชื่อสถานที่ที่ในเอกสารของไทยได้เคยมีการใช้มาแล้วได้ปริวรรตเป็น อักษรไทยตามที่เคยมีการใช้ในเอกสาร โบราณของไทยเป็นหลัก เช่น ออกญาสุวรรณโลก (เมือง) จะ ปริวรรตว่า “ออกญาสุวรรณโลก (เมือง)” ไม่ถ่ายถอดตามเสียงอ่านในภาษาเขมรว่า “โอกญาสุวรรณโลก เมือง” หากเป็นชื่อเฉพาะในภาษาเขมรที่ไม่เคยมีการใช้ในเอกสารของไทยมาก่อน จะถ่ายถอด ตามเสียงอ่านในภาษาเขมรด้วยอักษรไทย เช่น เซรียเคมา ไม่ปริวรรตเป็น สรีเยมา

¹⁷ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (ผู้แปล), ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ ภาคที่ 21 (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472), หน้า ข.

การแปลบทร้อยกรองภาษาเขมรในงานวิจัย ได้แปลโดยพยายามรักษารูปแบบฉันทลักษณ์ไว้ตามต้นฉบับภาษาเขมร เพื่อให้เห็นรูปแบบฉันทลักษณ์ของตัวบทวรรณกรรมที่นำมาอ้างอิงได้ โดยได้ปริวรรตตัวบทที่นำมาอ้างอิงจากอักษรเขมรเป็นอักษรไทยแล้วจึงแปลโดยพยายามรักษารูปแบบฉันทลักษณ์เดิมไว้เพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการศึกษาฉันทลักษณ์วรรณกรรมร้อยกรองของเขมรได้ ดังตัวอย่าง

ขณุมสูมภูเฉิร	ภูณาลสรเสีร	กาลพระภควา
สารเพชญพุทธพงส	เสฏจคงธมมา	อาสุรียเนานา
	วคุดพระเชตพน ฯ	
พระองคเมตตา	นำธรมเทศนา	โปรสปราบมหาชน
ภิกษุสุตงฆ์	อสงคอรหนต	บานบริบูรณบุญ
	โดยพุทธวจนา ฯ ¹⁸	

คำแปล

ขมขอดำเนิน	ตำนานสรเสริญ	กาลพระภควา
สรเพชญพุทธพงศ	เสด็จคงธรรมา	อาศัยเนานา
	วัดพระเชตพน ฯ	
พระองค์เมตตา	นำธรรมเทศนา	โปรดบอกมหาชน
ภิกษุสุตงฆ์	ถ้วนองค์อรหันต์	ได้บริบูรณ์บุญ
	โดยพุทธวจนา ฯ	

การปริวรรตอักษรเขมรเป็นอักษรไทย

การปริวรรตจากอักษรเขมรเป็นอักษรไทยที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ ใช้หลักการปริวรรตอักษรเขมรเป็นอักษรไทย ดังนี้

¹⁸ มิ่ง หุกจิ, เรื่องโศกกุลกุมาร (ภณิเพญ: บณณาการองคร, 2005), หน้า 4.

การปริวรรตรูปพยัญชนะ

วรรณกะ	ก	ข	ค	ฃ	ง
	ก	ข	ค	ฃ	ง
วรรณกะ	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
วรรณกะ	ฎ	ฏ	ฐ	ณ	ด
	ฎ	ฏ	ฐ	ณ	ด
วรรณกะ	ต	ถ	ด	ธ	น
	ต	ถ	ด	ธ	น
วรรณกะ	บ	ป	ผ	ภ	ม
	บ	ป	ผ	ภ	ม
เศษวรรณ					
	ย	ร	ล	ว	
	ย	ร	ล	ว	
	ส	ห	ฬ	ฬ	
	ส	ห	ฬ	ฬ	

การปริวรรตรูปพยัญชนะซ้อน

รูปพยัญชนะซ้อนในภาษาเขมร มี 32 รูป ยกเว้น ฎ /ลอ/ เมื่อเขียนด้วยพยัญชนะตัวเต็มและมีพยัญชนะตัวเชิงของตนเองซ้อนอยู่ข้างใต้ จัดเรียงตามวรรครูปลักษณะเป็นดังนี้

การปริวรรตรูปพยัญชนะซ้อน

ว	อ	อ	อ	อ	อ
ก	ข	ค	ค	ค	ค
ช	ช	ช	ช	ช	ช
จ	จ	จ	จ	จ	จ
ด	ด	ด	ด	ด	ด
ต	ต	ต	ต	ต	ต
น	น	น	น	น	น
ป	พ	พ	พ	พ	พ
ย	ร	ล	ว		
ส	ห	ฟ	อ		

การปริวรรตรูปสระ

1. สระอม มีหลักในการปริวรรต ดังนี้

อักษรเขียง

ปริวรรตเป็นอักษรไทย

- 1

- 1

1 0

1 0

1 0

1 0

10

10

1

2

2

10

10

10

1

10

10

10

10

1

10

10

10

10

10

10

10

10

10

1

2

2

10

10

10

1

10

10

10

10

1

10

10

10

10

10

10

10

โ-๑๖

เ-๑๖

◦
;◦
;◦
-◦
-

2. สระลอย ใช้หลักการปริวรรตดังนี้

อักษรเขียง

ปริวรรตเป็นอักษรไทย

ค

อ

คฺ

อ

ค

อ

ค

อ

ค

เอ

ค

ไอ

ค

โอ

ค

อ

ค

อา

ค

อ

ค

อา

7. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและเป็นองค์ความรู้ในการศึกษาวิจัยนี้ได้แก่ แนวคิดประเภทวรรณกรรม (Genre) ที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์าแลบง และลักษณะของศาสตร์าแลบง
2. รวบรวมข้อมูลวรรณกรรมเขมรประเภทศาสตร์าแลบงฉบับพิมพ์เผยแพร่แล้วและอยู่ในขอบเขตการวิจัยที่กำหนด

3. วิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของสาขาสทราแลงในฐานะที่เป็นประเภทวรรณกรรม (Genre)

3.2 วิเคราะห์สาขาสทราแลงในด้านฉันทลักษณ์ รูปแบบ เนื้อหา และขนบวรรณศิลป์

3.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาขาสทราแลงกับวัฒนธรรมเขมร

4. สรุปและเสนอผลการวิจัย

8. แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัยเรื่องนี้เป็น ทฤษฎีเรื่องการศึกษาประเภทของวรรณกรรม (Genre) การศึกษาประเภทของวรรณกรรม (Genre) มีมาตั้งแต่ในสมัยกรีกนับตั้งแต่ Poetics ของ อริสโตเติล (Aristotle) ในตะวันตกนิยมแบ่งประเภทวรรณกรรมเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ มหาकाพย์หรือเรื่องเล่า บทละคร และบทร้อยกรองรำพันความในใจ (lyric) การแบ่งประเภทวรรณกรรมทั้งสามประเภทนี้มีมาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และได้จำแนกประเภทย่อย (subgenres) เช่น โศกนาฏกรรม (Tragedy) สุขนาฏกรรม (Comedy) บทล้อเลียน (Satire) และเกิดประเภทวรรณกรรมใหม่ๆ ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เช่น นวนิยาย ความเรียง และชีวประวัติ เป็นต้น หลังจากนั้นการศึกษาประเภทวรรณกรรมได้ลดบทบาทลง จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20 จึงมีการฟื้นฟูการศึกษาประเภทวรรณกรรมขึ้น เช่น งานของนอร์ธโรป ฟราย (Northrop Frye) นักวิจารณ์ชาวอเมริกัน ในหนังสือเรื่อง Anatomy of Criticism (1957) ได้เสนอทฤษฎีที่แบ่งประเภทวรรณกรรมเป็น 4 ประเภทใหญ่ คือ โศกนาฏกรรม สุขนาฏกรรม โรมานซ์ (Romance) และเรื่องล้อเลียน และถือว่าประเภทวรรณกรรมทั้ง 4 เป็นตัวแทนรูปแบบถาวรของจินตนาการมนุษย์เปรียบกับเทพแห่งฤดูกาลทั้ง 4¹⁹

การศึกษาประเภททางวรรณกรรม หรือ ประเภทย่อย (Genre) เป็นงานทางหนึ่งที่ทำให้เราศึกษานักเขียนโดยมีกฎเกณฑ์ ไม่เปรียบเทียบและลงความเห็นเกี่ยวกับนักเขียนที่อยู่ในขั้นตอนของวิวัฒนาการกันคนละชั้นโดยไม่คำนึงถึงประเพณีและปัจจัยทางวรรณกรรมในแต่ละชั้นตอน²⁰

ทฤษฎีว่าด้วยประเภทของวรรณคดีนั้นไม่ได้การยึดเอาแต่รูปแบบเท่านั้น แต่อยู่ที่หลักการพื้นฐานที่ระบุว่า วรรณคดีแต่ละประเภทมีแบบฉบับในการสร้างความพึงพอใจด้วยระดับและ

¹⁹ ศรีศิลป์ บุญขจร, วรรณคดีเปรียบเทียบ: กระบวนทัศน์และวิธีการ (กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า 135.

²⁰ สุธา ศาสตรี, วรรณคดีเปรียบเทียบ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2525), หน้า 199.

กระบวนการสื่อสารอย่างไร ดังนั้นจึงน่าจะตั้งคำถามก่อนว่าประเภทของวรรณคดีขึ้นอยู่กับลักษณะร่วมชนิดใด เราไม่อาจเชื่อได้ว่า วรรณคดีประเภทต่างๆ มีหลักเกณฑ์สากลกำหนดไว้แล้วล่วงหน้า ลักษณะรวมที่ปรากฏอยู่ในทุกเรื่องของวรรณคดีประเภทเดียวกันค่อนข้างหายาก²¹

โรลอง บาร์ธส์ (Roland Barthes) เห็นว่าประเภทวรรณกรรมเป็นชุดของธรรมเนียมและหลักเกณฑ์ที่มีสาระสำคัญที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยโดยผู้เขียนและผู้อ่านมีความรู้ร่วมกัน ธรรมเนียมหรือขนบวรรณศิลป์เหล่านี้ทำให้ผู้เขียนวรรณกรรมประเภทใดประเภทหนึ่งได้ สำหรับผู้เขียนอาจไม่เห็นด้วยกับขนบของประเภทวรรณกรรมนั้นๆ เพราะความเคยชินที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์อื่นๆ ที่มีอยู่แล้วในชุมชนวรรณกรรม (literary community)²²

เรย์มอนด์ วิลเลียม (Raymond Williams) กล่าวไว้ในหนังสือ **Marxism and Literature** ว่าองค์ประกอบที่ใช้กำหนดประเภทของวรรณกรรมมี 3 องค์ประกอบ คือ ลักษณะวิธีการแต่ง (Stance) ลักษณะคำประพันธ์ (Mode of formal composition) และลักษณะของเนื้อหา (Appropriate subject – matter) ลักษณะวิธีการแต่ง (Stance) หมายถึงวิธีการแต่งแบบเรื่องเล่า แบบบทละครหรือแบบพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว²³ ลักษณะคำประพันธ์ (Mode of formal composition) เป็นสิ่งที่มีความเปลี่ยนแปลงมาก ลักษณะวิธีการแต่งแต่ละอย่างที่เป็นไปได้สามารถเชื่อมโยงกับประเภทของการเขียนประเภทหนึ่งหรือมากกว่า ไม่ว่าจะเป็น ร้อยกรอง หรือร้อยแก้ว โดยเฉพาะรูปแบบของร้อยกรอง สังคมที่เป็นจริงและบริบททางประวัติศาสตร์ปรากฏให้เห็นบ่อยๆ ในการเชื่อมโยงเป็นพิเศษ ในกรณีเฉพาะบางกรณีและในกรณีทั่วไปหลายกรณี²⁴ ลักษณะของเนื้อหา (Appropriate subject – matter) เป็นการเชื่อมโยงระหว่างลักษณะวิธีการแต่ง (Stance) และ/หรือแบบของระเบียบขององค์ประกอบ²⁵

นอกจากนี้ ฮันส์ โรเบิร์ต เจาส์ (Hans Robert Jauss) ก็ได้กล่าวถึงการกำหนดประเภทวรรณกรรมว่า รูปแบบฉันทลักษณ์อย่างเดียวไม่สามารถกำหนดประเภทวรรณกรรมได้ เพราะเขาถือว่ารูปแบบฉันทลักษณ์เป็นเพียงรูปแบบภายนอก (outer form) แต่การกำหนดประเภทวรรณกรรมจะต้องพิจารณารูปแบบภายใน (inner form) ซึ่งสัมพันธ์กับรูปแบบภายนอก รูปแบบภายในหมายถึงลักษณะร่วมหรือเอกลักษณ์ (uniqueness) ของเนื้อหาที่อาจพิจารณาได้จากแนวคิด

²¹ Graham Hough, ว่าด้วยหลักวรรณคดีวิจารณ์, นฤมล กาญจนทัต และอุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์ แปลจาก *An Essay on Criticism* (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2532), หน้า 86 – 88.

²² ตรีศิลป์ บุญขจร, *วรรณคดีเปรียบเทียบ: กระบวนทัศน์และวิธีการ*, หน้า 135.

²³ Raymond Williams, *Marxism and Literature* (New York: Oxford University Press, 1977), p.183.

²⁴ *Ibid*, p. 184.

²⁵ *Ibid*..

ดังปรากฏในแต่ละเรื่อง เอกลักษณะของเนื้อหาเป็นระบบในแนวตั้งหรือระบบระดับลึก (synchronic system) ทำให้วรรณกรรมทุกๆ เรื่องที่อยู่ในประเภทเดียวกันมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เปรียบเหมือนสมาชิกในสกุลเดียวกัน (family similarity) เอกลักษณะของวรรณกรรมแต่ละประเภทนี้เองที่จะทำให้เราคาดหมายวรรณกรรมที่เรากำลังอ่านได้ว่าจะมีวิธีการดำเนินเรื่องอย่างไร หมายความว่าประเภทวรรณกรรมแต่ละประเภทจะมีกติกาวรรณกรรมของประเภทวรรณกรรมนั้นๆ กติกาวรรณกรรมเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดประเภทของวรรณกรรม เขาเสนอว่าเมื่อวรรณกรรมเหล่านี้ได้รับความนิยมสืบต่อมา พัฒนาการของประเภทวรรณกรรมจะทำให้เอกลักษณะหรือกติกาวรรณกรรมสำคัญเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไปจนสูญเสียเอกลักษณะ ดังนั้นการศึกษาในแนวนี้จึงต้องให้ความสำคัญกับเงื่อนไขของเวลาหรือประวัติศาสตร์ด้วย²⁶ นอกจากนี้ประเภทวรรณกรรมแต่ละประเภทอาจมีประเภทวรรณกรรมย่อย (subgenres) ซึ่งมีเอกลักษณะหลักร่วมกันแต่มีรายละเอียดแตกต่างกันไปได้อีกด้วย²⁷

9. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

9.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์และงานในฐานะประเภทของวรรณกรรม (Genre)

ลี เขียมเตง (ลี ชามเตง) ได้กล่าวถึงศาสตร์และงานในฐานะประเภทของวรรณกรรม (Genre) โดยจัดไว้ในพวก “วรรณกรรมเรื่องประโลมโลก (อภุสสาสตุรปุร โลม โลก)” และอธิบายว่า ประโลมโลก หรือ เรื่องละคร เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีชื่อเสียงเลื่องลือของบรรพบุรุษเขมร สมัยพระนคร และ สมัยอุดงค์ นักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลาย ได้เอาใจใส่ต่องานประเภทนี้อย่างมาก แม้ประเทศชาติจะมีกลางหรือถึงกับแตกแยกปราชัยต่อศัตรูก็ตาม พดุงจารย์เรายังไม่ยอมละทิ้งอุดมคติทางอักษรศาสตร์นี้

กรมขุนนวมขุนบรมเนียมเขมร พุทธศาสนบัณฑิต (กรมขุนนวมที่นิยมทูลลาบแจ่ม พุทธศาสนบัณฑิต) ได้กล่าวถึงศาสตร์และงานในบทนำหนังสือปฐมเรื่องเพรงแจ่ม ภาค 4²⁹ ว่า เรื่องศาสตร์และงาน มีการดำเนินเรื่องแต่ละเรื่องให้เห็นคติสองอย่าง ตอนต้นเรื่องมักกล่าวเกี่ยวกับความเศร้าโศก การพลัดพราก ตอนกลางเรื่อง มักกล่าวถึงการรบกัน การแข่งขันแย่งชิงกัน เป็นคติโลก ตอนปลายของเรื่อง มักกล่าวถึงตัวเอกในเรื่องออกบวชเป็นดาบสฤๅษีเป็นคตินิธรรมเพื่อ

²⁶ ตรีศิลป์ บุญขจร, วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 133.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 134.

²⁸ ลี ชามเตง, อภุสสาสตุรแจ่ม (กณฺเพญ: บณฺณาการสง งวน หวด, 2503), หน้า 25.

²⁹ กรมขุนนวมที่นิยมทูลลาบแจ่ม, ปฐมเรื่องเพรงแจ่ม ภาค 4 (กณฺเพญ: พุทธศาสนบัณฑิต, 2510), หน้า ก - ข.

ชักจูงอารมณ์คนอ่าน คนฟังให้สบายเบิกบานยินดีในกาม ตามทางโลก เป็นข้างต้น ให้เหนี่ยวนำจากกาม ตามทางธรรมเป็นข้างปลาย และพิเศษที่สุด คือ มักเป็นเรื่องประกาศเพื่อชักจูงความคิดของคนอ่าน คนฟัง ให้เชื่อกรรมผลตามคติพุทธศาสนา

เลียง หับอาน (กลาง หาบอาน) กล่าวถึงศาสตร์าแลงไว้ในหนังสือ*ลิกสาปรวตติอกุสราสาสุตรแฆมร สมัยนครภันฎลัสมัยอุฎง*³⁰ โดยกล่าวถึงภาพรวมของวรรณกรรมประเภทนี้ไว้อย่างสังเขปว่า เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นแบบจินตนาการโดยกวีได้เลือกเรื่องมาจากชาดกมาแต่งตามความคิดของตนเพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อ ปัญหาในการดำรงชีวิตอยู่ เรื่องที่แต่งมีเหตุอัศจรรย์ต่างๆ โดยเน้นความเชื่อเรื่องการทำบุญที่อาจช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ในชาตินี้หรือไปยังชาติหน้า รวมทั้งเน้นเรื่องผลกรรม และกล่าวว่าวรรณกรรมประเภทนี้กวีแต่งขึ้นเพื่อคลายทุกข์ของคน ดังนั้นวรรณกรรมประเภทนี้จึงเรียกว่า “ศาสตร์าแลง”

KHING Hoc Dy *Contribution a l'histoire de la literature Khmère vol. 1: Littérature de l'Époque “Classique” (XVe-XIXe siècles)*³¹ กล่าวถึงวรรณกรรมเขมรประเภทหนึ่งเรียกว่าเรื่องแลง (Le Roman Classique) โดยกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมประเภทนี้และการศึกษารวบรวมวรรณกรรมประเภทนี้ รวมทั้งรูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ในวรรณกรรมประเภทนี้ บทนำของวรรณกรรม ที่มาของเรื่อง โดยได้ให้ตัวอย่างรายชื่อวรรณกรรมและเรื่องย่อของวรรณกรรมประเภทนี้ โดยแบ่งเป็นวรรณกรรมที่ระบุวันเวลาที่แต่งคือ ขยงสังข์ บุญญาสาสิริสา กรุงศุภมิตร โภคกุลกุมาร วรเนตร วรนุช กากิ และวรรณกรรมที่ไม่ระบุวันเวลาที่แต่ง คือ หงส์ยนต์ ราชกุล สุรณ ขงจุ เจ้าตุก

Judith M. Jacob หนังสือเรื่อง *The Traditional Literature of Cambodia*³² ได้จัดวรรณกรรมประเภทหนึ่งของเขมรเรียกว่า แลง, ศาสตร์าแลง: เรื่องเล่าร้อยกรอง (Lpaen, Sastra Lpaen: Narrative Poetry) โดยให้ความหมายและกล่าวถึงลักษณะเด่นของวรรณกรรมประเภทนี้อย่างสังเขป รวมทั้งเรื่องเด่นของวรรณกรรมประเภทนี้ว่าเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการค้นคว้าอ้างอิงเกี่ยวกับวรรณกรรมประเภทนี้และเรื่องย่อของวรรณกรรมประเภทนี้ไว้ด้วย

³⁰ กลาง หาบอาน. *ลิกสาปรวตติอกุสราสาสุตรแฆมร สมัยนครภันฎลัสมัยอุฎง*. ภูมเพญ: ทิม-อง, 2511.

³¹ KHING Hoc Dy. *Contribution a l'histoire de la literature Khmère vol. 1: Littérature de l'Époque “Classique” (XVe-XIXe siècles)*. Paris: Harmattan, 1990.

³² Judith M. Jacob. *The Traditional Literature of Cambodia*. New York: Oxford University Press, 1996.

ฉิ่ง หุกจี้ (ฉิ่ง หุกจี้) หนังสือลักษณะทั่วไปของวรรณคดีเขมร (ทิฎฐภาพทุเทา ไน อกุสร สาสุตรเขมร)³³ กล่าวว่า “เลบง” เป็นผลงานวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่แต่งขึ้นสำหรับประโลมใจผู้อ่านด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง โดยกล่าวว่าเป็นเรื่องราวแบบขนบที่ประพันธ์เป็นร้อยกรองในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18 – 19 วรรณกรรมประเภท “เลบง” เป็นตัวแทนลักษณะพิเศษของวรรณกรรมสมัยกลางด้วยเป็นตัวบทที่มากที่สุด ในสมัยนี้ โดยเกี่ยวข้องกับความยาวของแต่ละเรื่อง ที่มาของวรรณกรรม “เลบง” จำนวนหนึ่งมาจากคัมภีร์ชาคกในพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา คัมภีร์ปัญญาสชาคกกับมาจากสังคมและวัฒนธรรมเขมร เป็นต้น

ฉิ่ง หุกจี้ บทความเรื่อง “เรื่องเลบงและปัญญาสชาคก-ชาคกนอกนิบาต”³⁴ กล่าวถึงสาสตราเลบง หรือนิทานคำกลอนซึ่งเป็นวรรณคดีที่สำคัญที่สุดประเภทหนึ่งของประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับปัญญาสชาคกและชาคกนอกนิบาตทั้งฉบับของเขมร ลาว ไทย และพม่าที่น่าจะมีที่มาจากแหล่งเดียวกันและได้เป็น โครงเรื่องหลักของวรรณคดีเขมรเช่น เรื่องพระสมุททโฆส พระสุทรน เรื่องขของสังข์ เป็นต้น

9.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาสตราเลบงเฉพาะเรื่อง

ฉิ่ง หุกจี้ บทนำเรื่องหงส์ยนต์ (หงส์ยนต์)³⁵ กล่าวถึงข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของเรื่องนี้ว่าปรากฏในท้ายเรื่องว่าแปลมาจากภาษาไทย และสันนิษฐานว่าเรื่องนี้น่าจะแต่งขึ้นร่วมสมัยกับวรรณกรรมเรื่องขของสังข์ (ขยงสงข) ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 – 18 ทั้งนี้ได้อ้างอิงผลงานของพระมหาวิระธ ฤต และนางฉุน ขุน ที่ได้ศึกษาอายุสมัยของวรรณกรรมเรื่องนี้โดยเปรียบเทียบฉบับอื่นๆ พบว่าเรื่องนี้นิพนธ์โดยเจ้ามบุญภักดี (อุก) ในมหาศักราช 1590 ตรงกับปีมะแม นพศก พ.ศ. 2210 ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระชัยเจษฎารามาธิสุรสุริโยวงศ์ ดังนั้นเรื่องนี้น่าจะเป็นวรรณกรรมสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 17 เช่นเดียวกับเรื่องขของสังข์ (ขยงสงข) ของออกญาสุภาภิบัติ (อุก) ด้วย นอกจากนี้ยังได้อธิบายลักษณะของเรื่องนี้ไว้ว่ามีลักษณะเรื่องแบบชาคก มีตัวเอกเป็นพระโพธิสัตว์ วรรณกรรมเรื่องนี้แต่งด้วยบทกาคคติ บทพรหมคติ บทพิโนล บททฤษงคสีลา และเล่าเรื่องย่อของวรรณกรรมเรื่องนี้ไว้ในตอนท้าย

³³ ฉิ่ง หุกจี้, ทิฎฐภาพทุเทา ไน อกุสร สาสุตรเขมร. Paris: Harmattan, 1990. และ ฉิ่ง หุกจี้, ทิฎฐภาพทุเทา ไน อกุสร สาสุตรเขมร. ภูเก็ต: บณณาการองคร, 2003.

³⁴ ฉิ่ง หุกจี้, “เรื่องเลบงและปัญญาสชาคกนอกนิบาต,” ใกล้เคียง อามระดิษ, ผู้แปล. วารสารสังคมผู้นำโขง 1 (มกราคม-เมษายน 2548): 29-53.

³⁵ ฉิ่ง หุกจี้, “ลำนานุกรม,” ใน หงส์ยนต์. (Paris: Cedoreck, 1986), หน้า ก-ข.

ฉิ่ง หุกจิ บทนำเรื่องพุทธิแสน (พุทธิแสน)³⁶ กล่าวถึงเอกสารตัวเขียนฉบับต่างๆ ของวรรณกรรมเรื่องนี้ อธิบายถึงที่มาของชื่อเรื่องและที่มาของเรื่องว่ามาจากชาดก และสันนิษฐานอายุสมัยที่แต่ง เนื่องจากเรื่องนี้ไม่ปรากฏชื่อและเวลาที่แต่งระบุไว้ในเรื่อง นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความแพร่หลายของวรรณกรรมเรื่องนี้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเล่าเรื่องย่อไว้ในตอนท้าย

กาญจนา นาคสกุล บทความเรื่อง “คุมเดี่ยว: วรรณคดีเรื่องเอกของเขมร”³⁷ กล่าวถึงเรื่องคุมเดี่ยวในแง่ประวัติความเป็นมา ความนิยมเรื่องคุมเดี่ยวในสังคมเขมร และลักษณะเด่นของวรรณกรรมเรื่องนี้ พร้อมทั้งได้สรุปเนื้อเรื่องคุมเดี่ยวไว้ด้วย ในตอนท้ายได้สรุปว่าเรื่องคุมเดี่ยวเป็นโศกนาฏกรรมที่เน้นการพรรณนาความรัก การพลัดพราก การโหยหาความรัก และจบด้วยการตายของพระเอกนางเอก เรื่องราวไม่ค่อยสมเหตุสมผล แต่มีคุณค่าทางวรรณคดี คุมเดี่ยวจึงเป็นวรรณคดีที่คนเขมรนิยมว่าเป็นเรื่องที่เด่นที่สุดในบรรดาวรรณคดีประเภทบทร้อยกรองยุคปัจจุบัน

ดวงเด่น บุญปก บทความเรื่อง “มรณมาตา: ปลายุ่ทองฉบับภาษาไทยเขมร”³⁸ นำเสนอที่มาและเรื่องย่อของมรณมาตาฉบับภาษาไทยเขมร รวมทั้งกล่าวถึงปลายุ่ทองฉบับภาษาไทยเขมรฉบับต่างๆ ได้แก่ มรณมาตา ของพระอินทปัญญา (อุก) เรื่องต้นทองกลางในหนังสือประชุมนิทานพื้นบ้านเขมรภาค 7 ส่วนปลายุ่ทองฉบับภาษาไทย ได้แก่ ปลายุ่ทองฉบับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี ปลายุ่ทองฉบับโรงพิมพ์เจริญราษฎร์ หน้าวัดเกาะ พ.ศ. 2489 และเรื่องนางเต่าคำ ซึ่งเป็นนิทานถิ่นอีสาน นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ความขัดแย้งของตัวละครและวิเคราะห์เรื่องบุพกรรมที่ปรากฏในเรื่อง

9.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเปรียบเทียบศาสตร์และงกับวรรณกรรมไทย

ตรีศิลป์ บุญขจร วิจัยเรื่อง วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์³⁹ เป็นการวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทกลอนสวดของภาคกลางที่เป็นเอกสารฉบับตัวเขียนในแผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ ประเภทวรรณกรรม ที่มา องค์ประกอบและลักษณะร่วมของวรรณกรรม

³⁶ ฉิ่ง หุกจิ, “สิกฺสาภา,” ใน พุทธิแสนนางงรี (Paris: Cedoreck, 1986), หน้า 1-61.

³⁷ กาญจนา นาคสกุล, “คุมเดี่ยว: วรรณคดีเรื่องเอกของเขมร,” ใน ด้วยกตัญญูตา รุกพระคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ฉวย วุฒิชัย ในโอกาสฉลองอายุครบ 80 ปี 9 ธันวาคม 2536 (กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 15-24.

³⁸ ดวงเด่น บุญปก, “มรณมาตา: ปลายุ่ทองฉบับภาษาไทยเขมร” วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ 20 (ภาคเรียนที่หนึ่ง 2541), 12-22.

³⁹ ตรีศิลป์ บุญขจร. วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

กลอนสวด รวมทั้งพัฒนาการโดยเน้นศึกษาในฐานะที่เป็นประเภทวรรณกรรม (Genre) ประเภทหนึ่ง ผลการวิจัยได้ข้อสรุปว่า กลอนสวดเป็นวรรณกรรมคำกาพย์ที่นำมาสวดอ่านเป็นทำนอง แต่งด้วยกาพย์ชนิดต่างๆ เนื้อเรื่องของกลอนสวดส่วนใหญ่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา กลอนสวดมีความสัมพันธ์กับประเพณีการสวดอ่านวรรณกรรมของไทย วรรณกรรมกลอนสวดของภาคกลางจำแนกได้สองประเภท คือ ประเภทสอนคติธรรมโดยตรงและประเภทสอนคติธรรมโดยอ้อม กลอนสวดที่เน้นการสอนคติธรรมโดยตรงนำเนื้อเรื่องมาจากพระสูตรต่างๆ ในพระไตรปิฎก กลอนสวดประเภทสอนคติธรรมโดยอ้อมนำเนื้อเรื่องมาจากนิบาตชาดกและชาดกนอกนิบาต อรรถกถาธรรมบท นิทานพื้นบ้านและวรรณกรรมอื่นๆ และยังมีกลอนสวดที่แต่งเลียนแบบชาดกอีกด้วย กลอนสวดในฐานะประเภทวรรณกรรมมีคติการวรรณกรรมได้แก่ การเป็นวรรณกรรมคำสอนของวัด การดำเนินเรื่องแสดงถึงชีวิตที่กำหนดแล้วว่าเป็นบุรพกรรม ชีวิตมีทั้งด้านทุกข์และสุข การเล่าให้ผู้ฟังรู้เรื่องล่วงหน้า การใช้กลวิธีให้ผู้สวดเป็นผู้เล่าเรื่องและเล่าตัดกันไปมาระหว่างโลกแห่งจินตนาการและโลกแห่งความเป็นจริง นอกจากนี้เนื้อหาของกลอนสวดยังเป็นสหบทเพราะมีการผสมผสานอนุภาคจากวรรณกรรมเรื่องต่างๆ ที่เคยได้ยินได้ฟังมาแล้ว นอกจากนี้วรรณกรรมกลอนสวดยังมีพัฒนาการเป็นสองยุคคือ ยุคเก่ามักมีโครงเรื่องเดียว มีแนวคิดที่ชัดเจนมีขนาดไม่ยาว กลอนสวดยุคใหม่มีการนำเรื่องเก่ามาดัดแปลงเพิ่มเติมมีทั้งโครงเรื่องหลักและโครงเรื่องสืบเนื่อง เนื้อเรื่องกล่าวถึงตัวละครหลายรุ่น เสนอแนวคิดไม่ชัดเจนและเน้นความบันเทิงมากกว่าคติธรรม พัฒนาการขั้นสุดท้ายของกลอนสวดคือการพิมพ์ การพิมพ์ทำให้การสวดอ่านน้อยลงและกลอนสวดที่เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีการสวดอ่านก็เสื่อมความนิยมลง งานวิจัยเรื่องนี้มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับการศึกษาสาสตราแลบงเป็นอย่างมาก เนื่องจากวรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลางมีลักษณะคล้ายกับสาสตราแลบง

ศานติ ภัคดีคำ ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบกาภิเษมรฉบับพระหริรักรัษรามา (พระองค์ด้วง) และกาภิก้ากลอนฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)⁴⁰ เป็นการนำด้วงทวรรณคดีเรื่องกาภิก้าของไทย คือ ฉบับของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กับเรื่องกาภิก้าฉบับเขมรที่เป็นผลงานพระราชานิพนธ์ในสมเด็จพระหริรักรัษรามาอิสรราชิบดี (พระองค์ด้วง) มาศึกษาเปรียบเทียบด้วงองค์ประกอบวรรณคดี โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายในการประพันธ์ รูปแบบในการแต่ง และการเปรียบเทียบเนื้อเรื่อง ทำให้ทราบว่าจุดประสงค์ในการแต่งของกาภิเษมและกาภิก้ากลอนมีความแตกต่างกัน คือ กาภิเษมรฉบับพระหริรักรัษรามามีจุดประสงค์หลักเพื่อใช้ตั้งสอนสตรีและสืบอายุพระพุทธศาสนา แต่กาภิก้า

⁴⁰ ศานติ ภัคดีคำ, “การศึกษาเปรียบเทียบกาภิเษมรฉบับพระหริรักรัษรามา (พระองค์ด้วง) และกาภิก้ากลอนฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน),” รายงานการค้นคว้าเฉพาะบุคคลปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541.

กลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีจุดมุ่งหมายหลักคือเพื่อความบันเทิง รูปแบบที่ใช้ในการประพันธ์ของเรื่องมีความแตกต่างกันเพราะความนิยมและลักษณะคำประพันธ์ที่ต่างกันของไทยและเขมร ในด้านเนื้อหานั้นเมื่อเปรียบเทียบแล้วทำให้เห็นว่าเรื่องทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันมากทั้งในด้านโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง สำหรับแก่นเรื่องนั้นความแตกต่างกันเกิดจากจุดประสงค์และความต้องการที่จะสื่อเรื่องนี้ออกมาในประเด็นที่ต่างกัน คือ กากิเขมรเน้นที่ตัวละคร แต่กาคำกลอนเน้นที่ตัวบุรุษ ตัวละครในเรื่องทั้งสองไม่ต่างกันมากนักในตัวละครชาย แต่ตัวละครหญิงคือนางกาคินั้นต่างกันว่ากาคิเขมรเพิ่มบทบาทให้นางเป็นผู้กระทำด้วย คือแสดงให้เห็นว่านางเป็นหญิงหลายใจไม่ใช่เพราะเหตุการณ์บังคับเหมือนนางกาคิในกาคำกลอน นอกจากนี้กาคิเขมรตัวละครยังค่อนข้างจะเป็นตัวแบนคือแสดงบุคลิกและพฤติกรรมออกมาเพียงด้านเดียว เช่น นางกาคิที่แสดงให้เห็นแต่เพียงด้านไม่ดีของนาง หรือพระเจ้าพรหมทัตที่แสดงให้เห็นด้านดีเพียงด้านเดียวสำหรับฉากในกาคิทั้งสองฉบับนั้นมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ได้แก่ ฉากเมืองพาราณสีที่กาคิฉบับพระหริรักษ์ราม (พระองค์ด้วง) แสดงให้เห็นสภาพบ้านเมืองของเขมรอย่างละเอียด ในขณะที่กาคำกลอนไม่ให้รายละเอียดในการพรรณนาเมืองพาราณสี และฉากมหาสมุทรที่ไม่ปรากฏในกาคำกลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่ฉากที่คล้ายคลึงกันก็คือฉากเขาพระสุเมรุและวิมานฉิมพลี ทั้งนี้จะเป็นเพราะทั้งไทยและเขมรมีความเชื่อในเรื่องโลกศาสตร์ที่ไม่แตกต่างกัน

सानติ ภัคคีคำ ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีไทย - เขมร พ.ศ. 2325 - 2403⁴¹ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีไทย - เขมร โดยศึกษาจากสถานการณ์ความวุ่นวายในประเทศกัมพูชาตั้งแต่ก่อนหน้า พ.ศ. 2325 จนถึง พ.ศ. 2390 อันเป็นปีที่สมเด็จพระหริรักษ์รามอิศราชิตี (พระองค์ด้วง) ขึ้นครองราชย์ ประเทศกัมพูชาเกิดการจลาจลภายใน แม้แต่พระราชวงศ์กัมพูชาต่างก็ได้รับผลกระทบ เช่น พระองค์ด้วง ต้องหนีเข้ามาประทับในกรุงเทพฯ ดังนั้นจึงซึมซับและเรียนรู้ภาษาและวรรณคดีไทยในเวลานั้น เมื่อมีสงครามย่อมก่อให้เกิดช่องว่างทางวัฒนธรรมกัมพูชา เพราะทำให้มีการเผาทำลายตำรับตำราเอกสารต่างๆ รวมถึงวัดวาอาราม วรรณคดีเขมรทั้งทางโลกและทางธรรมถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก เมื่อสมเด็จพระหริรักษ์ราม (พระองค์ด้วง) ขึ้นครองราชย์แล้วจึงโปรดให้ฟื้นฟูวรรณคดีเขมรขึ้นในด้านต่างๆ คือ ด้านรูปแบบคำประพันธ์ในช่วง พ.ศ. 2325 - 2403 รูปแบบคำประพันธ์เขมรแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่มีมาแต่ดั้งเดิมคือคำประพันธ์ประเภท บทโคลง, บทพินอล (เทียบได้กับกาพย์ฉับของไทย), บททากคิตี (เทียบได้กับกาพย์สุรางคนางค์ของไทย), บทพรหมคิตี (เทียบได้กับกาพย์ยานีของไทย), บททวงคลีลา และบทบนโกลกาทก รูปแบบคำประพันธ์อีกกลุ่มหนึ่งเขมรรับไปตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระ

⁴¹ สานติ ภัคคีคำ. รายงานการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีไทย - เขมร พ.ศ. 2325 - 2403. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.

รัชัฎรามา (พระองค์ด้วง) คำประพันธ์ประเภทนี้คือ “กลอน” ของไทย เขมรรับไปทั้งกลอนธรรมดา และกลอนกลบท แล้วดัดแปลงเป็นรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้ยังรวมถึงการแต่งในขนบของเพลงยาวที่เขมร เรียกว่า “พากย์กาพย์นิราศ – พากย์กาพย์สังวาส” อีกด้วย ในด้านวรรณคดีศาสนาสมเด็จพระศรีรัฎษัฎรามาอิศราธิปติ (พระองค์ด้วง) ขอพระราชทานพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาจาก กรุงเทพฯ รวมถึงแปลวรรณคดีพุทธศาสนาของไทยเป็นภาษาเขมร เช่น ไตรภูมิพระร่วง (ไตรภูมิ กถา) และไตรโลกวินิจฉัยกถา นอกจากนี้พระสงฆ์ที่กลับมาจากการศึกษาพระธรรมในประเทศไทย ก็นำขนบวรรณคดีพุทธศาสนาของไทยเข้ามาประยุกต์กลายเป็นร้อยยาวมหาเวสสันดรฉบับ ภาษาเขมร ในด้านวรรณคดีกลอนอ่าน – กลอนสวด กวีเขมรได้นิพนธ์วรรณคดีประเภท “เลบง (เทียบได้กับกลอนอ่าน – กลอนสวดของไทย)” ขึ้นใหม่ในยุคนี้นับเป็นจำนวนมาก โดยนำเค้าโครงมาจาก 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่ม 1 มาจากวรรณคดีพุทธศาสนา กลุ่มที่ 2 มาจากนิทานพื้นบ้านเขมร และกลุ่มที่ 3 รับผ่านจากวรรณคดีไทย (โดยลักษณะการแปล) เช่น เรื่องกาเกี พระราชานิพนธ์ใน สมเด็จพระศรีรัฎษัฎรามา (พระองค์ด้วง) เป็นต้น ด้านวรรณคดีการแสดงเขมรรับวัฒนธรรมการ แสดงละครใน ของไทยไปพร้อมกับแปลบทละครไทยเป็นภาษาเขมรเพื่อใช้ประกอบการแสดง ละครในราชสำนักกัมพูชาด้วย วรรณคดีการแสดงในกลุ่มนี้ที่มีหลักฐานชัดเจนคือเรื่องรามเกียรติ์ เขมรภาคหลัง (ผูกที่ 75 – 80) และบทละครเรื่องอิเหนาคำเขมรที่มีต้นฉบับในหอพระสมุดวชิรญาณ ดั้งนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางวรรณคดีไทย – เขมร พ.ศ. 2325 – 2403 ที่เห็นอย่าง เห็นชัดคือการหลังไหลของอิทธิพลวรรณคดีไทยเข้าไปในกัมพูชา การรับอิทธิพลทางวรรณคดีไทย เข้าสู่วรรณคดีเขมรนั้นมีได้รับเข้าไปทั้งหมด แต่กวีเขมรได้ดัดแปลงแก้ไขเปลี่ยนแปลงและประยุกต์ ลักษณะของวรรณคดีไทยเหล่านั้นให้เข้ากับแนวความคิดและความต้องการของกวีเขมรด้วย เพื่อให้ เหมาะสมกับขนบวรรณคดีและความนิยมของชาวกัมพูชา

ชลดา เรื่องรัฎษัฎลิจิต บทความเรื่อง “คุมเตียว: ความสัมพันธ์กับวรรณคดีไทย”⁴² เสนอว่า เรื่องนี้น่าจะได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีไทย เพราะมีลักษณะคล้ายคลึงกับวรรณคดีไทยจำนวน 3 เรื่องได้แก่ ขุนช้าง – ขุนแผน พระอภัยมณี และพระลอ โดยเฉพาะส่วนที่คล้ายคลึงกับขุนช้าง ขุนแผนนั้นนอกจากจะเป็นเรื่องรักสามเส้าเช่นเดียวกันแล้ว ตัวละครสำคัญของเรื่องทั้งสองก็มี ลักษณะคล้ายคลึงกัน ได้แก่ เนรคุมกับเนรแก้ว นางเตียวกับนางพิมพิลาไลย นางโนกับนางสายทอง หมิ่นงวนกับขุนช้าง มารดานางคุมกับนางศรีประจัน อาจารย์ของเนรคุมกับอาจารย์ของเนรแก้ว ความคล้ายคลึงกับพระอภัยมณีคือการที่เนรเพชรมีความสามารถในการเป่าปี่ และลักษณะสัญญาธิระหว่างคุมกับเตียวคล้ายกับสัญญาที่พระอภัยมณีให้ไว้กับนางละเวง ความคล้ายคลึงกับพระลอก็

⁴² ชลดา เรื่องรัฎษัฎลิจิต, “คุมเตียว: ความสัมพันธ์กับวรรณคดีไทย,” วารสารภาษาและวรรณคดีไทย 14 (ธันวาคม 2540): 29-44.

เรื่องการชมความงามของตัวเอกว่าเหมือนพระจันทร์ นอกจากนี้ภายในเรื่องยังปะปนถ้อยคำสำนวนไทยอยู่มาก จึงเชื่อว่าเรื่องนี้น่าจะได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีไทย

ศานติ ภักดีคำ บทความเรื่อง “ลักษณะคำประพันธ์เขมรสมัยกลาง 1”⁴³ และ “ลักษณะคำประพันธ์เขมรสมัยกลาง 2”⁴⁴ กล่าวถึงรูปแบบคำประพันธ์เขมรสมัยหลังเมืองพระนคร ว่ามีทั้งหมด 5 ประเภท และมีลักษณะเป็นกาพย์ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกาพย์ของไทย ได้แก่ บทพ็โนล มีความใกล้เคียงกับกาพย์ฉบัง บททากคติ มีความใกล้เคียงกับกาพย์สุรางคณาจค์ และบทพรหมคีติมีลักษณะใกล้เคียงกับกาพย์ยานี และกล่าวถึงรูปแบบคำประพันธ์ประเภทบทพากย์ 7 และกลบทของบทพากย์ 7 ว่าน่าจะได้รับอิทธิพลรูปแบบจากกลอนแปดและกลบทของกลอนแปดของไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น บทความนี้มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยในด้านรูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ในการประพันธ์สาตราแลง

ศานติ ภักดีคำ บทความเรื่อง “กาทิเขมรลอกไทย?”⁴⁵ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกาทิคำกลอน ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กับเรื่องกาทิ พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระศรีสุริเยศรามา อิศราธิบดี (พระองค์ด้วง) โดยเฉพาะในด้านการแปลจากฉบับภาษาไทยไปเป็นภาษาเขมร และการดัดแปลงเนื้อเรื่องบางอย่างบางตอนให้ต่างไปจากฉบับภาษาไทยของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

ศานติ ภักดีคำ บทความเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีเขมร – ไทย”⁴⁶ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีเขมร – ไทย อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีเขมร – ไทย ในสมัยต่างๆ และเป็นความพยายามที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์เหล่านี้โดยใช้ข้อมูลประวัติศาสตร์ การอ่านจารึกและโบราณคดี มาประกอบกับวรรณคดีศึกษา และได้แบ่งความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีเขมร – ไทย เป็น 4 สมัยคือ ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีเขมร – ไทย ก่อนกรุงศรีอยุธยา อิทธิพลวรรณคดีเขมรโบราณในวรรณคดีอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 20 อิทธิพลวรรณคดีย้อนกลับในพุทธศตวรรษที่ 21 – 22 และยุคสมัยแห่งอิทธิพลรัตนโกสินทร์ในวรรณคดีเขมร พุทธศตวรรษที่ 23 – 24

⁴³ ศานติ ภักดีคำ, “ลักษณะคำประพันธ์เขมรสมัยกลาง,” วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ 20 (ภาคเรียนที่สอง 2541): 41-45.

⁴⁴ ศานติ ภักดีคำ, “ลักษณะคำประพันธ์เขมรสมัยกลาง (2),” วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ 21 (ภาคเรียนที่หนึ่ง 2542): 29-43.

⁴⁵ ศานติ ภักดีคำ, “กาทิเขมรลอกไทย,” ศิลปวัฒนธรรม 21 (เมษายน 2543): 116-122.

⁴⁶ ศานติ ภักดีคำ, “ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีเขมร – ไทย,” วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ 24 (ภาคเรียนที่ 1 2545): 7-14.

सानติ ภักดีคำ บทความเรื่อง “ร้อยกรองบาลีในประณามพจน์เขมร: นวัตกรรม วรรณคดีเขมรที่ไม่ปรากฏใน “ขนบ” วรรณคดีไทย”⁴⁷ กล่าวถึงบทประณามพจน์ของงานวรรณคดีเขมรจำนวนหนึ่งมีลักษณะพิเศษที่ต่างออกไป เนื่องจากการนำภาษาบาลีมาแต่งในรูปแบบคำประพันธ์เขมร คำประพันธ์ที่นำมาใช้ในการแต่งบทประณามพจน์ภาษาบาลีคือคำประพันธ์ประเภท “บทกาคติ” เพียงประเภทเดียว ไม่ปรากฏว่าแต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทอื่น สำหรับเนื้อหาของบทประณามพจน์ภาษาบาลีในวรรณคดีเขมรสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ เป็นการแต่งเพื่อนมัสการพระรัตนตรัย เพื่อบอกเวลาที่แต่ง และเพื่อบอกชื่อรวมทั้งจุดมุ่งหมายในการประพันธ์ เมื่อนำคำประณามพจน์ที่แต่งเป็นภาษาบาลีในวรรณคดีเขมรมาเปรียบเทียบกับบทประณามพจน์ที่แต่งเป็นภาษาบาลีในวรรณคดีไทย พบความแตกต่างอย่างเด่นชัด เนื่องจากบทประณามพจน์ภาษาบาลีในวรรณคดีเขมรแต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์เขมร และในส่วนที่นำภาษาบาลีมาตั้งบทแปลเป็นภาษาเขมรก็เขมรสามารถเรียกร้อยภาษาบาลีและภาษาเขมรดังกล่าวเข้าเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกันโดยมีสัมผัสรับกัน ในขณะที่บทประณามพจน์ในวรรณคดีไทยแต่งด้วยฉันทบาลีและเมื่อนำภาษาบาลีมาตั้งบทแปลเป็นภาษาไทยก็ไม่ได้นำมาแต่งให้มีสัมผัสเหมือนกับในบทประณามพจน์ภาษาบาลีในวรรณคดีเขมร ลักษณะของบทประณามพจน์ดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่ององค์ประกอบวรรณศิลป์ในศาสตร์าแลงซึ่งมีบทนมัสการหรือบทประณามพจน์เช่นเดียวกัน

सानติ ภักดีคำ บทความเรื่อง “เป็นอาลักษณ์นักเลงทำเพลงยาว เขมรลาวลือเลื่องถึงเมืองนคร: ความสัมพันธ์วรรณกรรมสุนทรภู่กับวรรณกรรมเขมร”⁴⁸ บทความเรื่องนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลงานสุนทรภู่ที่มีต่อวรรณคดีของกัมพูชาโดยจัดแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์ด้านราชทินนาม “สนธรวโหาร” ที่นำมาจากราชทินนาม “สุนทรโวหาร” ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทวรรณคดีโดยตรงในลักษณะการแปลผลงานของสุนทรภู่มามีเป็นวรรณคดีเขมรจำนวน 3 เรื่อง ทั้งสามเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมประเภทศาสตร์าแลง คือ พระอภัยมณี ลักษณะวงศ์ และจันทโครพหรือนางมุจลิน และความสัมพันธ์ระหว่างกลอนของสุนทรภู่กับคำประพันธ์ประเภท “บทพากย์” ของกัมพูชา เป็นลักษณะที่สามารถพบได้ในรูปแบบคำประพันธ์ในศาสตร์าแลงด้วย โดยได้เปรียบเทียบกับลักษณะกลอนของสุนทรภู่กับบทพากย์ของเขมรและคำ

⁴⁷ สานติ ภักดีคำ, “ร้อยกรองบาลีในประณามพจน์เขมร: นวัตกรรมวรรณคดีเขมรที่ไม่ปรากฏใน “ขนบ” วรรณคดีไทย,” คารังวิชาการ 4 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2546): 38-45.

⁴⁸ สานติ ภักดีคำ, “เป็นอาลักษณ์นักเลงทำเพลงยาว เขมรลาวลือเลื่องถึงเมืองนคร” ความสัมพันธ์วรรณกรรมสุนทรภู่กับวรรณกรรมเขมร,” วารสารภาษาและหนังสือ ปีที่ 36 (2548): 59-82.

ประพันธ์เขมรที่แต่งขึ้นก่อนหน้านี้แล้วพบว่า ลักษณะสัมผัสสระในการแต่งคำประพันธ์เขมรเป็นลักษณะเฉพาะที่ไม่เคยปรากฏในรูปแบบคำประพันธ์ของเขมรมาก่อน เพิ่งปรากฏให้เห็นในงานประพันธ์เขมรที่แต่งด้วยบทพากย์ ประกอบกับลักษณะการเล่นสัมผัสในที่ประกอบด้วยสัมผัสสระและสัมผัสอักษรเป็นลักษณะเด่นของกลอนสุนทรภู่

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า แม้จะเคยมีนักวรรณคดีหลายคน ได้ศึกษาวิจัยด้วยบทและศึกษาภาพรวมของศาสตร์าแลบงไว้บ้างแล้ว แต่การศึกษาศาสตร์าแลบงที่เคยมีการศึกษาไว้แล้วนั้นยังมีความแตกต่างและขัดแย้งกัน ทำให้การศึกษาคความหมายขอบเขต และลักษณะของศาสตร์าแลบงมีความคลุมเครือไม่ชัดเจน ดังนั้นงานวิจัยเรื่องนี้จึงเป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของศาสตร์าแลบงในฐานะที่เป็นประเภทวรรณกรรม วิเคราะห์ศาสตร์าแลบงในด้านฉันทลักษณ์ รูปแบบ เนื้อหา และขนบวรรณศิลป์ รวมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของศาสตร์าแลบงกับวัฒนธรรมเขมร ได้ชัดเจนมากขึ้น